

การจัดสุขภาพผู้สูงอายุด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม

นพ.นิริรัตน์ บุญตานนท์
นายแพทย์ชำนาญการ
กรมอนามัย

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Completed aged society) ในปี พ.ศ. 2564 ทำให้รัฐบาลและทุกภาคส่วนในประเทศต้องให้ความสนใจและวางแผนเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม สาธารณสุข สาธารณูปโภค การขนส่งมวลชน สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือแม้แต่ด้านเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กรมอนามัย เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่มีพันธกิจในการอภิบาลระบบส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อสุขภาพผู้สูงอายุและประชาชนทุกกลุ่มวัยโดยตรง ในหลายปีที่ผ่านมา กรมอนามัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุหลายกิจกรรม อาทิ ระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long Term Care : LTC) การฝึกอบรมผู้จัดการระบบและผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Manager: CM, Care Giver : CG) การป้องกันภาวะสมองเสื่อมและหกล้มในผู้สูงอายุ การส่งเสริมกิจกรรม ทางกาย สมุดบันทึกสุขภาพผู้สูงอายุ การดูแลทันตสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ และการดำเนินงานเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly city) ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ทำโดยผ่านความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค

ส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือจากองค์กรภาคเอกชน เพื่อเป้าหมาย การส่งเสริมผู้สูงอายุไทยให้เป็นหลักชัยของสังคม

จากการฝึกอบรมหลักสูตร Competency based development ประเด็น Digital literacy, Innovation และ Collaboration จาก Nanyang Technological University ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่ารัฐบาล ของสาธารณรัฐสิงคโปร์มีการวางแผนการพัฒนาประเทศ เพื่อรองรับสังคม ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน โดยมีการวางโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งด้านที่อยู่อาศัย การขนส่งมวลชน สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการบริการภาครัฐและเอกชนให้มีลักษณะเป็นมิตรสำหรับ ผู้รับบริการ (User - friendly environment) เพื่อให้ประชาชนทุกคน ในประเทศ ได้รับความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ สาธารณรัฐสิงคโปร์ยังใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเข้ามาอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของประชาชน บริการสุขภาพ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง อาทิ การจัด สถานบริการสาธารณสุขให้สะดวกต่อการเข้าถึง โดยมีระบบขนส่งมวลชนที่มี สถานีอยู่ใกล้เคียงหน่วยบริการ เพื่อเพิ่มความความสะดวกสบายสำหรับ การการเดินทางของผู้ป่วย การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโรงพยาบาลให้ ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น มีคลินิก ผู้สูงอายุแยกเฉพาะ การจัดพื้นที่ห้องตรวจให้สามารถนำเก้าอี้เข็นเข้ามารับ บริการได้โดยง่าย การนำนวัตกรรมสุขภาพมาช่วยตรวจวิเคราะห์ความ ผิดปกติของทั้งผู้ป่วยในโรงพยาบาล และผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ที่บ้าน

หรือการพัฒนา Mobile application ด้านสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพทั้งในกรณีปกติ และภาวะฉุกเฉิน

การจัดการสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศไทยตามประเด็นการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม (Value-based economy) จึงต้องมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาบูรณาการกับความรู้และทักษะทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อปรับปรุงบริการสุขภาพผู้สูงอายุไปสู่ High value services เพื่อผลักดันประเทศไทยเป็น Medical hub ของอาเซียน ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดยาวนานขึ้น โดยแบ่งการจัดการออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การจัดการสุขภาพผู้สูงอายุส่วนกลาง เป็นการพัฒนากระบวนการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุในระดับนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อวางแผนการพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งประเทศ โดยแบ่งเป็นประเด็น ดังนี้

- จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุ (Strategic plan for elderly health) โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขที่ดูแลรับผิดชอบประเด็นสุขภาพต่าง ๆ และหน่วยงานภายนอกกระทรวงสาธารณสุขที่ดูแลรับผิดชอบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มาร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหา และแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการบูรณาการความร่วมมือเพื่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน ต่างจากเดิมที่แต่ละหน่วยงานปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจของตน ทำให้มีความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานอยู่บ้าง ซึ่งท้ายที่สุดแล้วแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะเป็นคู่มือใน

การดำเนินงานจัดการสุขภาพผู้สูงอายุ และทำให้เกิดการบูรณาการ
ทรัพยากรในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ส่งเสริมการลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการ
ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุภายใต้ความร่วมมือแบบ Public Private
Partnership (PPP) เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ และทักษะในการ
พัฒนาสมรรถนะบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทำให้การวางแผนต่างๆ
ก้าวไม่ทันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การส่งเสริมการลงทุนแบบ
PPP จะเป็นรูปแบบที่สามารถทำให้ภาครัฐสามารถดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
ผ่านการลงทุน และทักษะเฉพาะด้านขององค์กรเอกชน เพื่อส่งเสริม
คุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มเป้าหมายได้

- การพัฒนา Smart services ต่าง ๆ โดยการนำเทคโนโลยี
ดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ อาทิ การนำ Internet of Things (IoT)
เข้ามาใช้ในบ้านของผู้สูงอายุ เพื่อปรับปรุงบ้านเป็น Smart home ซึ่ง
สามารถตรวจวิเคราะห์ความผิดปกติของการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุใน
บ้าน และส่งสัญญาณเตือนไปยังศูนย์บริการ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือ หรือ
แก้ไขปัญหาสุขภาพได้ทันทั่วทั้งที่ การพัฒนา Smart device ต่างๆ อาทิ
Wearable device กลุ่มนาฬิกาอัจฉริยะ ซึ่งทำให้ผู้สวมใส่สามารถทราบ
และติดตามภาวะสุขภาพของตนเองได้ และการพัฒนา Smart hospital
ที่เหนือกว่าการเป็น Age-friendly hospital เพื่อการเข้าถึงบริการของ
ผู้สูงอายุและประชาชนทุกกลุ่มวัยได้ด้วยเทคโนโลยี อาทิ การนัดหมายผ่าน
ระบบออนไลน์ การใช้ Indoor censer ในการนำทางภายในโรงพยาบาล
หรือการมีระบบเตือนและติดตามการรับประทานยาของผู้ป่วย รวมไปถึง

การสร้างระบบ Personal health records (PHR) เพื่อการบันทึกข้อมูลสุขภาพตนเองของประชาชนในระบบดิจิทัล และระบบ Electronic medical records (EMR) ที่สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลสุขภาพระหว่างหน่วยบริการสาธารณสุข ตลอดจนการพัฒนา ระบบ Telemedicine และ Electronic medical consultant เพื่อการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

- จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อให้มีหน่วยบริการเฉพาะด้านสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยครอบคลุมทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน การรักษาโรค และการฟื้นฟูสุขภาพ รวมไปถึงจนถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมตามบริบทของพื้นที่ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ โดยมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุตั้งแต่ยังมีสุขภาพดี ไปจนถึงผู้สูงอายุในระยะสุดท้าย เพื่อให้จากโลกนี้ไปอย่างมีคุณค่า

- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาประเทศไทยให้มี บริการ Medical tourism โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุต่างชาติ ให้เข้ามาใช้บริการสุขภาพในประเทศ ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ ตรวจสุขภาพ การรักษาโรค รวมไปถึงการฟื้นฟูสุขภาพในรูปแบบต่างๆ อันจะเป็นวิธีในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ และส่งเสริมการเป็น Asian medical hub ของประเทศไทยได้อย่างดี

- ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม แบ่งออกเป็น

- การพัฒนา นวัตกรรมสุขภาพ ด้วยการลงทุนทั้งจากภาครัฐและเอกชนในการคิดค้นนวัตกรรมสุขภาพที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต นำมาทดลองใช้ ปรับปรุง และนำออกสู่การใช้งานจริงสำหรับประชาชน

ทั่วไป ทั้งนวัตกรรมการในรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และ นวัตกรรมในการตรวจวิเคราะห์ และการรักษาโรค

การพัฒนาอาหารและผลิตภัณฑ์สุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่ม สมุนไพรไทย ซึ่งมีสรรพคุณหลากหลายด้าน ด้วยการพัฒนาและลงทุนด้าน การวิจัยอาหารและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้มีคุณสมบัติในการชะลอวัย ส่งเสริม สุขภาพ และรักษาโรค พร้อมกับประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้าน การส่งออก เพื่อการนำผลิตภัณฑ์สุขภาพต่าง ๆ ออกจำหน่ายสู่ตลาดโลก ต่อไป

การผลิตหุ่นยนต์สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งที่ใช้เพื่อการดูแล ตรวจสอบ ติดตามผู้สูงอายุในบ้าน หุ่นยนต์ที่ใช้เพื่อการรักษาพยาบาล และหุ่นยนต์ ที่ใช้เพื่อการฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุ

2. การจัดการสุขภาพผู้สูงอายุระดับชุมชน และส่วนบุคคล
เป็นการพัฒนาระบบการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุในระดับการปฏิบัติ ให้ สามารถจัดการสุขภาพผู้สูงอายุรายบุคคลให้เกิดประสิทธิผลตามนโยบาย โดยแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ส่งเสริมแกนนำสุขภาพในชุมชน เพื่อเป็นกลุ่มหลักในการดึง ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ด้วยการค้นหาทุนมนุษย์ในชุมชนให้เป็นแกนนำสุขภาพ และส่งเสริมให้ แกนนำดังกล่าวเป็นตัวแทนของหน่วยงานสาธารณสุข เพื่อส่งเสริม ติดตาม และวิเคราะห์ภาวะสุขภาพของประชาชนในชุมชนของตนเอง

- ออกแบบกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุ โดยเลือกกิจกรรม เพื่อการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีการพัฒนาผ่านนวัตกรรมใน

ชุมชน โดยอาจไม่ต้องเป็นกิจกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี แต่ต้องเป็นกิจกรรมที่เข้ากับบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ อาทิ การส่งเสริมกิจกรรมทางกายในชุมชนที่ทำอาชีพเกษตรกรรม อาจไม่จำเป็นต้องมีกิจกรรมนันทนาการในช่วงเพาะปลูก เนื่องจากประชาชนมีกิจกรรมทางกายเพียงพออยู่แล้ว แต่อาจจำเป็นต้องส่งเสริมกิจกรรมทางกายในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาชนพักจากการเพาะปลูก เป็นต้น

- ส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital health literacy) โดยนำกระบวนการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึง เข้าใจ ข้อมูลความรู้ และการจัดบริการสุขภาพระดับพื้นฐาน บูรณาการเข้ากับแผนยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศสุขภาพ (eHealth strategy) และแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการปฏิรูปกระบวนการทำงาน การบริการภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้ประชาชนสามารถซักถาม ประเมิน ตัดสินใจ เลือกรับ และปรับใช้ข้อมูลด้านสุขภาพจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย และนำไปสู่การบอกต่อให้ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ปฏิบัติตามแนวทางสุขภาพที่เหมาะสมต่อไป

เป้าหมายหลักของการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อพัฒนาระบบการจัดการสุขภาพให้สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาประเทศไทย 4.0 และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยความสุข มีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และอายุคาดเฉลี่ยการมีสุขภาพดีที่ยาวนานขึ้น แต่ทั้งนี้การจัดการสุขภาพผู้สูงอายุ

ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยหน่วยงานสาธารณสุขเพียงด้านเดียว หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อาทิ ด้านสิ่งแวดล้อมในการปรับปรุงอาคาร สถานที่ ทั้งของภาครัฐ เอกชน รวมถึงบ้านเรือนส่วนบุคคล ให้เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านการขนส่งมวลชนในการปรับปรุงระบบขนส่งทางบก อากาศ และน้ำ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตของประชาชน มีสถานีขนส่งมวลชนใกล้เคียงกับสถานที่สาธารณะต่างๆ ด้านสังคมในการส่งเสริมการจ้างงานในผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพ การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และการมีหลักประกันสุขภาพและรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนด้านสารสนเทศในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้บริการสุขภาพผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ อันจะนำพาประชาชนชาวไทยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำ พร้อมนำพาประเทศไทยก้าวสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม